

Veritat és allò que vull que sigui veritat?¹

Joan Garcia del Muro Solans

¹ Bona part dels continguts d'aquest article formen part del llibre: Joan Garcia del Muro: *Good bye veritat* Lleida, Pagès editors, 2018.

Hom diria que, en el món actual, *veritat* s'identifica cada cop més amb *allò que vull que sigui veritat*. Vet aquí tota l'essència del que ha vingut a anomenar-se *postveritat*.

Aquesta nova caracterització aporta alguns matisos a la vella definició de veritat que ultrapassen l'àmbit de les qüestions purament epistemològiques. Matisos, al meu parer, d'implicacions inquietants. Sobretot en els terrenys moral i polític

Probablement, a hores d'ara l'amenaça del totalitarisme no és ja tant una qüestió ideologia o d'ideals, com ho era en el segle XX, sinó més aviat de procediments, de maneres d'actuar. El totalitarisme del segle XXI s'ha desideologitzat i es manifesta, crec, en maneres d'accedir i mantenir-se en el poder. Maneres que, per cert, s'han adaptat a la perfecció a discursos, en teoria, impecablement democràtics.

I és que, si no es construeix sobre el reconeixement del valor de la veritat, és a dir, sobre el dret dels ciutadans a ser informats amb la màxima objectivitat i a conèixer els fets mateixos, la democràcia no és més que una es-

cenificació de la ficció. Una farsa: la manipulació informativa inherent a la postveritat perverteix el propi concepte de sobirania popular.

En conseqüència, val la pena aturar-se mínimament en aquest assumpte epistemològic: *Veritat* és igual a *allò que vull que sigui veritat*. Com hem arribat a aquesta equació sorprenent? Hom podria detectar, en la nostra cultura, la confluència d'una colla de factors que han culminat en aquest inquietant adéu a la realitat. Cap d'ells no pot considerar-se'n responsable directe i únic, però l'enforcall de tots ells ha constituït una excel·lent porta

d'accés a l'era de la postveritat. Els més significatius, d'aquest factors, són quatre: desprestigi del pensament racional, relativisme radical, emotivisme i pragmatisme. La cruïlla de tots quatre, en el pensament dels autors postmoderns, ha propiciat un qüestionament de la raó, una exaltació de les emocions i de la irracionalitat, una desvaloració dels fets en favor de les interpretacions i una definició de veritat en funció de l'interès, que s'han constituït en condicions de possibilitat de la política de la postveritat.

La teoria del coneixement postmoderna havia apostat per una fugida de la realitat objectiva, un replegament en les profunditats de l'emotivitat personal i un retorn al món tot fent valer, amb humilitat epistemològica, aquells criteris purament subjectius que havia trobat el fons del propi sentiment. És un procés que no és nou: els poetes romàntics havien viscut, de forma menys humil però més tràgica, aquest replegament-desplegament. La diferència és que, mentre els romàntics, en el retorn a la realitat, universalitzaven allò que havien trobat en el seu interior, els pensadors postmoderns, mes coherents amb el procés, renuncien a aquest afany universalitzador de la pròpia subjectivitat. Si has renunciat a l'objectivitat, no vulguis retornar-hi, després, fent trampa: fent passar la teva emoció subjectiva per un dogma universal. Els postmoderns renuncien al parany que representava reconstruir el món perdut, renuncien al consol il·lusori

de Hölderlin i Keats de fabricar un món aparentment racional a partir de la pròpia irracionalitat. Es tracta d'un parany que, convenientment instrumentalitzat, havia arribat a donar una certa cobertura a la barbàrie monstruosa de l'Holocaust. «Seria una brutalitat extrema interpretar els nostres propis assoliments insignificants com si fossin universalment necessaris»², advertia Fejerabend. La idea dels postmoderns és simple: les grans veritats sobre el món no expressen objectivitats de cap tipus, sinó només opcions subjectives, preferències emocionals, interessos particulars o identitats prefabricades. Com que no hi ha realitat objectiva, és el propi subjecte qui defineix els fets. Tot depèn d'ell. La veritat no és res més que la pròpia visió del món i qualsevol cosa es defineix en funció d'ella. I en aquesta visió subjectiva hi entren, és clar, components emocional i pragmàtics.

Fa unes dècades aquesta confusió de la realitat amb la ficció hauria estat catalogada, gairebé, com a trastorn psicològic, però a hores d'ara sembla que les coses no funcionen així. És l'estrany resultat de la particular lectura -està clar que interessada- que hom fa, a hores d'ara del pragmatisme clàssic de John Dewey i William James. La veritat ha estat desvinculada completament dels fets, separada d'ells. El criteri de veritat no depèn ja dels fets, sinó de la bondat o maldat del judici. I aquesta bondat es

² Paul Fejerabend: *¿Por qué no Platón?* Madrid, Tecnos, 1985, p. 72.

defineix en funció dels resultats positius de creure-la. És a dir: una creença és verdadera si és bona i és bona si satisfà un desig. Per tant, l'epistemologia depèn de l'ètica i l'ètica, per la seva banda, depèn del sentiment. La veritat d'una creença, doncs, es defineix en funció de la seva efectivitat a l'hora de produir emocions agradables. La veritat, per això, es defineix, en realitat, en funció de l'interès. Veritat es allò que m'interessa que sigui veritat.

En realitat la teoria de James i Dewey és molt més complexa i subtil³, però el que ens interessa ara no és tant aprofundir-la com entendre la interpretació que se'n fa en l'àmbit de la postveritat⁴: els fets reals no juguen cap paper en la determinació de si un discurs és o no verdader. Això depèn del fet que hi hagi o no conseqüències que satisfacin els propis interessos. Si ens prenem aquesta teoria filosòfica al peu de la lletra -com fan alguns dels

3 Vegeu, per exemple, William James: *La voluntad de creer y otros ensayos*. México, Hispanoamérica, 1941. També, *Pragmatismo*. Madrid, Sarpe, 1984. John Dewey: *La miseria de la Epistemología*, Madrid, Biblioteca Nueva, 2000.

4 Ja el propi Dewey es lamentava de la simplificació popular de la seva teoria: "Un concepto de la verdad que hace de ella un simple instrumento de ambición y exaltación privada es tan repulsivo que causa asombro que haya habido críticos que han atribuido ese concepto a unos hombres en su sano juicio. En realidad, verdad como utilidad significa servicio para contribuir a la reorganización de la experiencia que la idea o la teoría proclama que es capaz de realizar. No se mide la utilidad de una carretera por el grado en que se presta a los designios de un salteador de caminos. Se mide por cómo funciona en la realidad como tal carretera, como medio fácil y eficaz de transporte y de comunicación pública. Lo mismo ocurre con la aprovechabilidad de una idea o de una hipótesis como medida de su verdad" (John Dewey: *La reconstrucción de la filosofía*, Barcelona, Planeta- Agostini, 1986, pág. 220)

Cristina de Middel,

[*Sèrie This is what hatred did*](#)

actuals dirigents polítics més cèlebres-, resulta que l'afirmació que una cosa existeix pot ser verdadera fins i tot en cas que aquesta cosa no existeixi realment.

Si això és així, el governant, bon pragmatista, no tindria inconvenient a abstracture's dels fets i fabricar una narració de la realitat a la mesura dels seus interessos. Pot inventar la ficció històrica que més l'afavoreixi i ensenyar-la en les escoles o publicar-la en els mitjans de comunicació que controli. Sense cap tipus de remordiments, perquè la veritat històrica no té res a veure ja amb els fets històrics. La utilitat pesa més que la realitat. L'ètica ja no es basa en valors objectius, sinó en «regulacions a la carta»⁵.

Sense una noció de veritat que se situï per sobre dels interessos particulars dels subjectes és possible construir una democràcia autèntica? Sembla difícil. És

5 Gilles Lipovetski, *El crepúsculo del deber*, Barcelona, Anagrama, 1992, p. 114.

clar que els nous governants d'aquest pragmatisme reductivista poden, aparentment, comprometre's a favor de la justícia, la veritat i la dignitat humana, però ho faran sempre que considerin que aquest discurs afavoreix els seus interessos. Cal tenir en compte, però, que la durada de la veritat d'aquests valors dependrà de la variabilitat dels seus interessos en el món canviant de les estratègies polítiques.

El propi Aristòtil, autor cabdal -i extraordinàriament prolífic- en la història de la lògica, es declarava, no obstant això, escèptic respecte a l'efectivitat del raonament lògic de cara a la persuasió. Poques vegades els éssers humans actuem seguint reflexions purament racionals. Per això, si del que es tracta és de convèncer, són molt més efectius aquells arguments que no van dirigits a la raó, sinó a les passions, a les «*pat-hos*». Per això els va anomenar arguments patètics. Bon coneixedor de les tècniques dels sofistes, Aristòtil considera que són arguments tramposos: el parany radica en el fet que van dirigits a suscitar sentiments, a encomanar a les masses unes emocions que els portaran a acceptar el discurs fal·laç com si fos una veritat provada. A *La Retòrica* ho explicava amb detall: si el que t'interessa és influir en el judici d'algú, deixa de banda el «*logos*», els arguments de debò racionals, i procura arribar-li al cor, encara que sigui amb joc brut. Si ho fas així, l'oient estarà disposat a acceptar la fal·làcia més grollera com si es tractés

d'un argument imbatible, si confirma la seva opinió, i refusarà automàticament, sense dubtar-ho, els arguments més brillants que la posin en dubte. Tanmateix, Aristòtil considerava que el fet de ser tan extraordinàriament eficaç no justificava l'ús d'aquesta tècnica. Des del punt de vista de la moral, era inacceptable.

Avui dia, en canvi, sembla que hi ha un estrany consens a considerar que aquestes objeccions morals són cosa dels passats. L'objectiu de les campanyes electorals és guanyar el màxim nombre de vots possible per al candidat. I tothom sembla tenir clar el que afirmava Drew Westen: «Les dades de la ciència política són paleses: la gent vota al candidat que li provoca els sentiments adequats, no al que presenta els millors arguments»⁶. Tota la resta són subtileeses.

Tanmateix, la cultura de la postveritat deu el seu èxit aclaparador no només a factors estrictament filosòfics o culturals, sembla que arrela en alguns dels biaixos cognoscitius més típicament humans. Vegem-ne un parell:

L'any 2002 Leonid Rozenblit y Frank Keil, professors de la Universitat de Yale, van formular la cèlebre teoria de *La il·lusió de profunditat explicativa*. Començaven l'estudi afirmant que: «La persones senten que comprenen fenòmens complexos amb molta més precisió, coherència

⁶ Drew Westen: *The Political Brain, The Role of Emotion in Deciding the Fate of the Nation*. Nueva York, Public Affairs, 2007, p.125

i profunditat del que realment fan; estan subjectes a una il·lusió -una il·lusió de profunditat explicativa»⁷. Es tracta, en realitat, d'una constatació simple: vius convençut que comprens la naturalesa i el funcionament de tot el que t'envolta però quan alguna cosa falla, t'adones que aquest suposat coneixement és, en el millor dels casos, absolutament superficial: tinc consciència que domino perfectament, per exemple, el meu aparell de televisió, perquè clico la tecla «on» i s'engega, clico la tecla de «sintonització automàtica de canals» i se sintonitzen. Fins i tot soc capaç de clicar la tecla de «volum» i augmentar-lo al màxim fins fer retronyar les parets. Però si, de sobte, l'aparell falla, el meu repertori de recursos es limita, crec, a clicar repetidament i amb molta més força les tecles del comandament a distància, com si el problema fos que la televisió no capta els meus missatges i, per això, intento cridar més. Fa uns anys, quan les pantalles encara no eren planes, tenia un altre recurs d'afegitó, que era donar uns copets al lateral de la capsa de l'aparell, per mirar de reajustar alguna connexió misteriosa que, potser, s'havia desajustat.

Un altre exemple: el mètode utilitzat universalment per resoldre qualsevol problema tècnic que pateixi l'ordinador. Tothom sap que és apagar-lo i tornar-lo a engegar. I, si encara no funciona, tornar-ho a fer.

⁷ Leonid Rozenblit, Frank Keil, "The misunderstood limits of folk science: an illusion of explanatory depth", a *Cogn Sci.* 2002 Sep 1; 26(5): 521-562.

Cristina de Middel,

[*Sèrie This is what hatred did*](#)

I no parlem dels Manuals d'instruccions! Sembla ser que ja pràcticament ningú se'ls llegeix sencers. Any rere any, els resultats dels estudis d'hàbits del consumidor es repeteixen: la immensa majoria dels compradors infrautilitzem els nostres electrodomèstics per no haver llegit les instruccions. És per això que els fabricant s'han adaptat als nous temps: si heu adquirit darrerament algun aparell tecnològic us haureu adonat que ja no és com fa uns anys, ja no l'acompanya aquell immens manual d'instruccions tan detallat que semblava un llibre dels gruixuts i que t'exigia una bona estona de concentració i dedicació exclusiva. Que va! Ara com ara el que porten és una *Guia d'Inici Ràpid*: un simple full amb dibuixos on t'indiquen, en poc més de 140 caràcters, com has d'endollar l'aparell i quin botó has de prémer per tal que comenci a funcionar. Genial, és tot el que em cal per mantenir la sensació que domino l'aparell ! I ja no tinc remordiments per no haver-me estudiat aquell totxo!

En el seu experiment, Rozenblit i Keil van seleccionar una mostra de voluntaris i els van demanar que avaluessin el seu grau de coneixement del funcionament de certs ginyes del seu entorn més proper, com el mecanisme de la màquina de cosir, el velocímetre d'un automòbil o el mecanisme de descàrrega d'un inodor. A continuació els van demanar que expliquessin amb tot el detall que poguessin, allò que entenien del funcionament d'aquests mecanismes. Després de l'explicació de cadascun dels voluntaris, un grup d'investigadors els van fer una colla de preguntes concretes sobre algun aspecte del funcionament dels aparells. En tercer lloc, van demanar als voluntaris que tornessin a avaluar el seu grau de coneixement del mateix funcionament.

Cristina de Middel,
[Sèrie *This is what hatred did*](#)

La diferència entre la primera autoavaluació i la darrera (la que havien fet després d'intentar explicar, sense gaire èxit, el funcionament dels mecanismes

en qüestió), va ser notable. En la segona, la mitjana de les notes va baixar tant que, dels excel·lents i notables inicials, va arribar als aprovats justets o, en la majoria dels casos, al suspens.

Aquest experiment tan simple va posar de manifest allò que ells van anomenar la *il·lusió de la profunditat explicativa*. En la teva autopercepció tendeixes, sovint, a confondre familiaritat amb coneixement profund: com que estàs acostumat a convidaure amb un determinat aparell i a controlar-lo sense problemes, consideres que en tens una veritable comprensió. Per què t'hauries d'esforçar a comprendre realment els *intrínquilis* més amagats d'un determinat mecanisme, si pots utilitzar-lo sense problemes només amb unes nocions superficials?

Fins aquí no hi hauria problema, és un simple assumpte d'economia de l'esforç: considero que tinc coses a fer molt més interessants que aprofundir en la comprensió del mecanisme de descàrrega de l'inodor. El problema és d'alteració de l'autopercepció: no en soc conscient, de la meua pròpia manera d'actuar, d'aquesta tendència a agafar dreteres cognoscitives que faciliten el meu dia a dia. Per utilitzar el telèfon mòbil no em cal entendre a fons el seu funcionament, està clar. El problema és que, tot i que no en tinc ni idea,estic convençut que l'entenc. És, probablement, una de les confusions més clàssiques de l'home modern, ja des dels inicis de la nova ciència al renaixement:

confonem domini amb coneixement. Si domino els electrodomèstics de la meua llar, si en soc amo i senyor i els controlo al meu antull, això vol dir que els comprenc perfectament.

Probablement aquesta *il·lusió de profunditat explicativa* és un biaix que té a veure amb les necessitats més primitives de la supervivència. De cara a sobreviure en un entorn hostil, era millor no malbaratar energies a intentar abastar una comprensió exhaustiva de totes les circumstàncies i els factors del propi entorn. Amb unes nocions superficials n'hi havia prou. La curiositat purament intel·lectual, des del punt de vista de la supervivència, no deixa de ser un luxe. El biaix d'*il·lusió de profunditat explicativa*, d'alguna manera, ajuda a asserenar-se, a superar el neguit de qui és conscient que no controla totalment la situació, de qui se sap, encara, ignorant. És com si la teua pròpia ment hagués construït un mecanisme per contrarestar els eventuais excessos d'una de les seves característiques més marcades, la curiositat insaciable, el desig de saber. De vegades és més pràctic no voler saber més. I l'única manera de convèncer un ésser humà que no vulgui saber més és convèncer-lo que ja ho sap tot. Vet aquí la *il·lusió de profunditat explicativa*.

El problema és que aquest biaix tan efectiu en contextos de pura supervivència, ens inclina, d'alguna manera, a triar l'opció més fàcil. Ens empeny no pas a mirar

de construir individualment la pròpia explicació, sinó a adoptar-ne la d'algú altre que ja ens la dona feta i acabada. És com una tendència que, a l'hora d'avaluar una situació o prendre una decisió, ens empeny a prendre dreceres que ja estan marcades. És, doncs, un mecanisme que sembla jugar en contra de l'esperit crític. Per això, pot afavorir, en el món actual, la manipulació informativa i la dominació intel·lectual.

Té molt a veure amb un altre biaix, el de l'*avar cognitiu*, que havia estat descrit per Susan Fiske y Shelley Taylor uns anys abans⁸. Es tracta d'un mecanisme lligat a la cognició que ens inclina sempre a estalviar esforços, a no malbaratar energies inútilment. Un mecanisme, per cert, tan efectiu com perillós.

Segons un dels principis bàsics de la ciència cognitiva actual, les habilitats humanes per processar informació tenen uns límits. Per molt que ho intentessis, series completament incapaç de processar tota la informació que t'arriba del teu entorn. I no és només problema de capacitat, també es un assumpte de prioritats: des del punt de vista de la naturalesa, tens moltes altres coses a fer més urgents, abans que posar-te a processar un nombre infinit de dades. Per tal de reduir l'esforç cognoscitiu, aquest biaix et porta a defugir les grans qüestions conceptuals i els embolics especulatiu, t'inclina a evitar allò que

⁸ Fiske, S.T. y Taylor, S.E: *Social cognition*. Nova York, McGraw-Hill, 1991.

ell considera excés d'informació. Davant la complexitat inabastable del món que t'envolta, tendeixes, de manera inconscient, a seleccionar només aquella informació que podràs assumir més fàcilment, aquella que no desencadenarà cap conflicte intel·lectual. Aquelles dades, al capdavant, que s'adaptin i confirmen les teves creences. És ben simple: com que ets incapaç d'abastar-ho tot, filtres de tal manera la informació que t'arriba que censes tot allò que podria arribar a posar en dubte els teus punts de vista inicials.

D'aquesta manera pots prendre decisions i realitzar judicis sobre qüestions impensables amb un esforç mental mínim⁹. Les dreceres mentals que hom utilitza per minimitzar esforços a l'hora de prendre decisions s'anomenen, en psicologia social, heurística del pensament¹⁰. Són com una mena de regles inconscients que et permeten gestionar una quantitat ingent d'informació en poc temps i amb un mínim d'esforç i concentració.

La teoria de l'avar cognoscitiu ha estat aplicada amb èxit per explicar les característiques de diferents situacions comunicatives on es transmet informació, com els mitjans de comunicació de masses, les relacions internacionals, els conflictes socials o, fins i tot, la comunicació met-

ge-pacient. Tanmateix, la que ens interessa més és l'aplicació d'aquest mecanisme en la comunicació entre un polític i els seus eventuais votants.

Cristina de Middel,
[Sèrie *This is what hatred did*](#)

Samuel Popkin, l'any 1991 publicà *El raonament del votant: comunicació i persuasió en les campanyes presidencials*¹¹, un llibre inquietant on descriu el fenomen de l'avar cognitiu des de la seva vessant d'elector en unes eleccions democràtiques. El votant mitjà, com a bon garrepa cognoscitiu, és un simplificador vocacional de la realitat: no està interessat a conèixer el detall dels programes electorals (coneixeu algú, potser, que se'ls llegeixi?). I molt menys, encara, veu la campanya electoral com una oportunitat per conèixer altres opcions polítiques diferents a la pròpia (i d'aquests, en coneixeu algun?). I molt menys encara, per canviar d'opció política (i d'aquests?). Al

⁹ Pennington, D.C.: *Social cognition*, London, Routledge, 2000

¹⁰ Tversky, A. y Kahneman, D.: "Judgment under Uncertainty: heuristics and Biases" a *Science* 185 (1974), 1124–1131

¹¹ Popkin, Samuel L., *The reasoning voter: Communication and persuasion in presidential campaigns*, Chicago, University of Chicago Press, 1991

contrari: posseeix unes idees polítiques prefixades que intentarà enfortir amb el mínim possible d'esforç. No cal analitzar els arguments dels adversaris, ni llegir-ne els diaris. El que busques no és conèixer la realitat, sinó enfortir la teva visió de la realitat. Per això estàs disposat a dubtar de tot el que vingui dels teus adversaris i a creure, a ulls clucs, tot allò que vingui de la teva banda, d'aquells que consideres «els teus».

Probablement és des d'aquesta perspectiva que hem de pensar en el fenomen d'alguns missatges que s'han fet virals a internet i que no resistirien ni la més superficial de les anàlisi racionals. Missatges falsos però reenviats milers de vegades. Un dels motius principals de l'èxit de les notícies falses és que sintonitzen perfectament amb els desitjos de certs sectors de la ciutadania. Són falses però els agradaria que fossin certes. Citem-ne un parell: Un correu electrònic en cadena de maig de 2008 copiava alguns fragments suposadament de la tesina de Michelle Obama a Princeton: «Els Estats Units es van fundar sobre el crim i l'odi» i «Els blancs nord-americans són racistes incorregibles».

El 17 de gener de 2007 la web *Insight-Mag.com* publicava una notícia que es va fer ràpidament viral: Obama havia estat com a mínim quatre anys en una madrassa o escola alcorànica a Indonèsia. Allà hauria estudiat la doctrina wahhabí que nega tots els drets als infidels.

A finals de setembre de 2016, poc abans de les eleccions, la web *Occupy-Democrats* va publicar unes suposades declaracions de Donald Trump on afirmava que «a l'exèrcit, totes les dones s'han de fer la idea que tard o d'hora les acabaran violant».

Al novembre de 2016 es va estendre per Facebook la notícia que John Podesta, cap de campanya de Hillary Clinton havia estat qui havia segrestat, a Portugal, la nena britànica Madeleine McCann. Quan més disbaratades, quan més absurdes i impossibles, més fàcilment les informacions es converteixen en virals. L'avar cognoscitiu no està disposat a perdre el temps tot intentant confrontar cap informació amb la veritat d'uns fets objectius que desconeix totalment i que sap que mai no podrà conèixer. Creu allò que vol creure.

És un fet que afecta, també, a la premsa seriosa. A la premsa que vol informar amb rigor. Llorenç Gomis, en el seu llibre *Teoria del periodisme*¹², explica com el lector mitjà d'un diari no llegeix totes les notícies completes, sinó que hi dedica un temps limitat. És una cosa que cal tenir en compte a l'hora de dissenyar un diari: no va dirigit a una mena de lector ideal que se'l llegiria sencer, amb plena atenció i de forma exhaustiva, sinó que el lector mitjà selecciona les notícies i, les que decideix llegir, les llegeix de forma incompleta. Normalment llegeix no-

¹² Llorenç Gomis: *Teoria del periodismo. Cómo se forma el presente*. Barcelona, Paidós, 1991.

més el títol, l'entradeta i els primers paràgrafs¹³. Però no és només això, tant de bo fos només això. La teoria de l'avar cognoscitiu va molt més enllà. No és referències només al fet que selecciones el que llegeixes o escoltes, és que, encara que les llegeixis o les sentis, hi ha certes informacions potencialment conflictives que no t'arriben al conscient. Les veus, però en realitat no les veus. Les sentis, però en realitat no les sentis.

Literalment, només veus allò que vols veure. Alteres la realitat per fer-la compatible amb les teves creences. És el peatge que la naturalesa t'exigeix per

Cristina de Middel,
[*Sèrie This is what hatred did*](#)

poder viure tranquil i no haver d'estar qüestionat-te les teves certeses constantment. Però, és clar, potser és un peatge massa costós: et converteix, en realitat, en el més dòcil i crèdul dels súbdits, et converteixen en terreny abonat per tots aquells engalipadors que sàpiguen dir-te justament allò que vols sentir, allò que estàs disposat a creure sense dir ni piu.

I, és clar, avar com ets, mai no intentaràs anar més enllà i buscar alguna cosa més consistent que uns eslògans que sintonitzin amb la teva identitat, sigui això el que sigui, que tampoc no ho tens gaire clar (ni et preocupa). No estàs disposat a empassar-te discursos carregosos, desenvolupaments racionals ni arguments massa elaborats. Michael Novak en el seu estudi del 1977 *La televisió modela l'ànima*¹⁴ explica com la televisió facilita l'aplicació d'allò que més tard es coneixerà com biaix de l'avar cognoscitiu, en la mesura que abreuja molt els missatges i, d'alguna manera, ensinistra l'espectador per a no esperar grans desenvolupaments, per a rebre successions molt ràpides d'informacions breus, sense aturar-se a analitzar-ne cap. A hores d'ara podríem dir que hem aconseguit aprofundir en aquesta línia de reduccionisme intel·lectual. L'hem perfeccionat: amb els cent quaranta caràcters d'una piulada en tens prou.

¹³ Lluís Pastor: *Escritura sexy*. Barcelona, Editorial UOC, 2009.

¹⁴ Michael Novak: "Television shapes the soul", a Sellers, L. y Rivers, W. *Mass Media Issues*. Englewood Cliffs, Prentice-Hall, 1977, p. 46-51.

I, és clar, sempre apareixerà algú disposat a aprofitar-se de l'avinentsa. El pensador nord-americà Robert Proctor, en el seu llibre *Agnologia*¹⁵, descriu com la ignorància provocada ha estat, sovint, un instrument al servei d'interessos molt determinats. Ell parteix, inicialment, del cas de les indústries tabaqueres i la seva gegantina campanya pseudocientífica d'ocultació dels danys del tabac. Proctor constata que aquest mecanisme pervers és generalitzat: estudia com la ignorància es fabrica de forma deliberada per aconseguir uns objectius comercials o polítics determinats. Si algú et vol vendre la moto, si vol manipular-te, estafar-te, robar-te l'ànima o, simplement, enganyar-te per aprofitar-se de tu, el que procurarà, sempre, és reduir al mínim el teu coneixement. Amb això anul·larà el teu pensament crític. Sembla palès que la manipulació i la ignorància caminen sempre agafades de la ma.

I, és clar, si no hi ha fets objectius, no hi ha manera de desemmascarar la manipulació informativa a favor d'interessos polítics. No hi ha punts de referència per a la discussió ni per a la denúncia fonamentada. I no hi ha manera, tampoc, de trobar un criteri de demarcació entre, d'una banda, informació i, de l'altra, opinió, valoració i interpretació. Els fets es dissolent entre valoracions i interpretacions. Una perspectiva diferent comporta, òbviament, uns fets alternatius.

Creus que és veritat allò que diuen «els teus» i creus que no és veritat allò que diuen els altres. L'adéu a la veritat, doncs, que havia estat festejat com una exigència irrenunciable del progrés democràtic, pot girar-se contra la pròpia democràcia. A hores d'ara ho estem començant a veure. En diluir la noció de veritat, s'esvaeix, també, l'espai per a un diàleg significatiu, per a un pensament crític: sense punts de referència no hi pot haver ni control objectiu ni crítica intersubjectiva. La situació somniada per als nous protagonistes del totalitarisme de la postveritat. Un totalitarisme, per cert, cada cop menys subtil.

¹⁵ Robert Proctor, *Agnology: The Making and Unmaking of Ignorance*, Stanford University Press, 2008.